

BEELDGELETTERDHEID

WAT IS BEELDGELETTERDHEID?

Beelden geven betekenis aan onze leefwereld, zij kleuren de werkelijkheid en bepalen wat normaal en abnormaal is (stereotypering-idealiserend). Vooral bij jongeren zijn beelden alomtegenwoordig. Zij worden voortdurend geprikkeld door 'games', onlinefilmkanalen en sociale netwerksites. In een gemediatiseerde samenleving geven zij als individu of groep betekenis aan deze beelden (beeldcultuur).

Beeldgeletterdheid *omvat alle (vereiste) kennis, vaardigheden en attitudes om visuele voorstellingen of afbeeldingen te begrijpen, te gebruiken en er een betekenis aan te geven.*

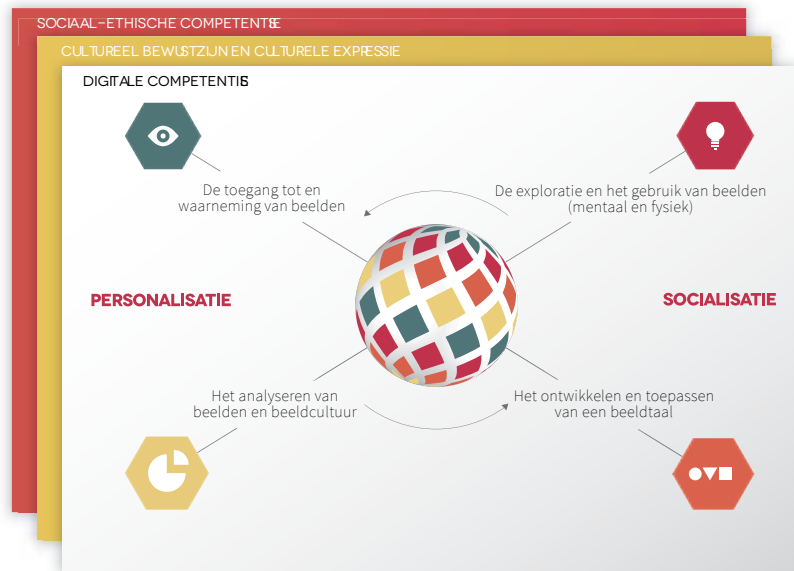
Het onderwijs heeft de taak om jongeren op een kritische en verantwoorde wijze te leren omgaan met digitale media in het algemeen en met beelden in het bijzonder.

De kennis over beeldgeletterdheid in de scholen en binnen de lerarenopleidingen moet verhogen zodat de leerlingen die competentie in al haar facetten kunnen verwerven. Overheid en onderwijsverstrekkers zullen nagaan hoe beeldgeletterdheid uitdrukkelijker in de eindtermen kan worden opgenomen.

We zien drie belangrijke vragen in verband met de plaats van beeldgeletterdheid op school:

1. Welke beeldgeletterdheidscompetenties versterken het leren? We denken hierbij aan plannen en organiseren via beeldtekens, communiceren via beelden, ... Nieuwe ontwikkelingen, zoals 'serious gaming', leveren ons interessant lesmateriaal op dat sterk op beeld gericht is.
2. Welke beeldgeletterdheidscompetenties worden verworven buiten het onderwijs maar zijn inzetbaar voor het leren? Een voorbeeld vinden we in sociale media. Door het werken met Facebook of Netlog verwerft de leerling competenties die hij op school kan aanwenden bij het werken met de elektronische leeromgeving, of de e-portfolio.
3. Welke beeldgeletterdheidscompetenties vindt de overheid wezenlijk in verband met persoonlijke ontplooiing (privacy, pesten, ...) en maatschappelijke participatie (e-government, auteursrecht, ...)

Recent werd het **referentiekader beeldgeletterdheid** opgesteld. Het is een concreet en hanteerbaar kader waarmee we de competenties rond beeldgeletterdheid kunnen bepalen. Het is een kader waarmee we de huidige eindtermen kunnen screenen en lacunes inzake beeldgeletterdheid detecteren. Deze tekst is een beknopte weergave van het referentiekader.

Sociaal – ethische competenties (mediawijsheid), cultureel zelfbewustzijn en culturele expressie

Negen op de tien jongeren zijn actief op sociale media. Twee derde van hen heeft in zijn vriendenlijst contacten staan die ze nog nooit ontmoet hebben. Onze multimediale maatschappij biedt een grote meerwaarde, maar brengt ook risico's met zich mee.

Op school wordt er meer en meer met beeld gewerkt ter ondersteuning van de lesinhoud. Toch blijft er een sterke nadruk op een tekstgebaseerd onderwijs en wordt het belang van beelden vaak onderschat. Scholen lijken soms offline eilanden waar de tekst regeert. Aandacht voor beelden is nochtans cruciaal in een onderwijs dat jongeren begeleidt en voorbereidt op een leven in een samenleving waar beelden steeds meer aanwezig zijn. Het referentiekader beeldgeletterdheid ziet beeldcultuur als een databank, met een veelheid van dragers, digitale en andere. Deze databank exploreren vraagt een vorm van geletterdheid die los staat van de drager. Dit noemen we transgeletterdheid.

Een voorbeeld:

Senne is 10. Met de klas gaat hij naar het bos. Samen met zijn klasgenootjes verzamelt hij herfstbladeren. Die neemt hij mee naar de klas. Daar vindt hij een boek, met afbeeldingen van verschillende bomen, hun bladeren en hun vruchten. Senne herkent de bladeren: dit moet de tamme kastanje zijn. Hij schrijft een korte tekst, waarin hij zijn herinnering aan de uitstap verwerkt, en ook extra informatie uit het boek. Wist je dat de boom oorspronkelijk in Zuid-Europa groeide, en door de Romeinen naar hier is gebracht?

Bij deze tekst maakt hij een tekening. Daags nadien helpt de juf hem zijn tekening in te scannen, en op de blog van de klas te plaatsen.

Senne heeft kennis verworven over de boom: de vorm van het blad, die hij op een afbeelding kan herkennen en de herkomst. Hij rapporteert over deze ervaring met een tekst en een zelfgemaakt beeld. Deze tekening digitaliseert hij. Hij heeft ook geleerd dat het plezierig is om te tekenen en te delen op het internet.

Senne verzamelt informatie uit twee media: het herfstblad zelf en het boek. Daarna geeft hij de verwerkte informatie weer in een tekening, een tekst op papier en een blogbericht. Op zijn jonge leeftijd toont hij een transgeletterdheid: hij brengt informatie over van het ene medium naar het andere.

Media vergen leerprocessen die plaatsvinden in concrete leefsituaties, omgevingen en levenssferen met gebeurtenissen die een voelbare impact hebben op ons als gebruikers. De waarden, gedragingen, handelingen, keuzes en beslissingen die daaruit volgen zijn evenzeer elementen van informatie over onze gedigitaliseerde samenleving. Hierbij is het belangrijk dat leerkrachten hun leerlingen leren wat de mogelijkheden zijn om on- en offline met informatie om te gaan. Ook kunnen ze leerlingen aanzetten tot reflectie over zichzelf, de constructie van de eigen (digitale) identiteit en hoe ze zich on- en offline conform die identiteit gedragen.

Een voorbeeld:

Via sociale netwerksites zoals Facebook, Netlog,... delen kinderen en jongeren heel veel informatie van zichzelf, inclusief foto's. Het is aan de leraar om hen erop te wijzen dat deze foto's niet zomaar verwijderd kunnen worden, anderen hier eventueel misbruik van kunnen maken en zo een eigen leven kunnen leiden op het internet. Ook kan dit beeldmateriaal door bijvoorbeeld toekomstige werkgevers worden bekeken en beoordeeld. Allerhande vragen dringen zich op: wie maak ik vriend op Facebook? Hoeveel informatie wil ik prijsgeven? In hoeverre heb ik zelf controle over het materiaal dat ik op internet plaats? Maar ook: in hoeverre komt mijn online profiel overeen met de persoon die ik offline ben? Welk beeld wil ik dat anderen van mij hebben? Het is aan de leraar om leerlingen te confronteren met deze vragen en hen op die manier te bewegen tot (zelf)reflectie.

Expressieve en reflectieve competenties

Het referentiekader beeldgeletterdheid ziet beelden als een taal, die je kan leren lezen en schrijven. De reflectieve vaardigheid om beelden te begrijpen is gekoppeld aan de expressieve vaardigheid om ze te maken. Als gebruiker van een sociaal netwerk ben je niet enkel consument, maar ook producent van de inhoud van je profielpagina.

De combinatie van expressieve en reflectieve competenties zorgt voor een veelzijdig pakket aan kennis, vaardigheden en attitudes. Deze worden verworven binnen een omschreven context, autonomie en verantwoordelijkheid.

Transversale en specifieke competenties

Verschillende van de beeldgeletterdheidscompetenties zijn transversaal van aard: kritisch denken, creativiteit, probleemoplossend denken, risicobeoordeling... zijn niet gebonden aan het medium waarmee de leerling werkt. Een leerling leert omgaan met pesten, of dit nu op het internet (cyberpesten) of in de klas (karikaturen die op briefjes rondgaan) gebeurt.

Deze competenties blijven ook niet beperkt tot beeldgeletterdheid. Leerlingen zijn creatief met beelden, maar ook met woorden, data,... De leerling schat risico's in wanneer hij met beeld werkt, maar ook op andere momenten.

Andere competenties zijn dan weer specifiek verbonden met een medium: de verhaallijn van een soap beoordeel je op een andere manier dan de cadrage van een reclamefoto.

Beeldgeletterdheid in context: de Europese sleutelcompetenties

Beeldgeletterdheid is steeds in evolutie. De mogelijkheden en moeilijkheden bij het lezen en schrijven van beelden nemen steeds toe. We kunnen nooit volledig beeldgeletterd zijn, laat staan het blijven. Beeldgeletterdheid ontwikkelen is dan ook een levenslange taak voor iedereen die actief en bewust aan de samenleving wil deelnemen.

Het referentiekader beeldgeletterdheid legt het verband tussen beeldgeletterdheid en de 8 Europese sleutelcompetenties, die nodig zijn om te functioneren in en bij te dragen aan de samenleving. In de eerste plaats ziet het referentiekader een verband met digitale competentie, initiatief en ondernemingszin, en cultureel bewustzijn en culturele expressie.

Digitale competentie wordt gedefinieerd als: *“de vertrouwdheid met en het kritische gebruik van technologieën van de informatiemaatschappij voor het werk, in de vrije tijd en voor communicatie.”*¹.

Deze competentie omvat het gebruik van beelden in steeds wisselende digitale omgevingen. Recente ontwikkelingen rond beeldbewerking maken dat realiteit en fictie steeds moeilijker te onderscheiden zijn. Deelname aan het online leven plaatst ons in de positie van de ‘prosumer’, tussen consument en producent.

Initiatief en ondernemingszin. wordt gedefinieerd als: *“het vermogen om ideeën in daden om te zetten”*².

Ik heb een idee, en ik verkoop het. Het gericht omgaan met beelden zal mijn overtuigingskracht vergroten. Ook het diagram in mijn presentatie, en het organigram van mijn organisatie zijn beelden.

Cultureel bewustzijn en culturele expressie wordt gedefinieerd als: *“erkenning van het belang van de creatieve expressie van ideeën, ervaringen en emoties in diverse vormen, waaronder muziek, podiumkunsten, literatuur en beeldende kunsten”*³.

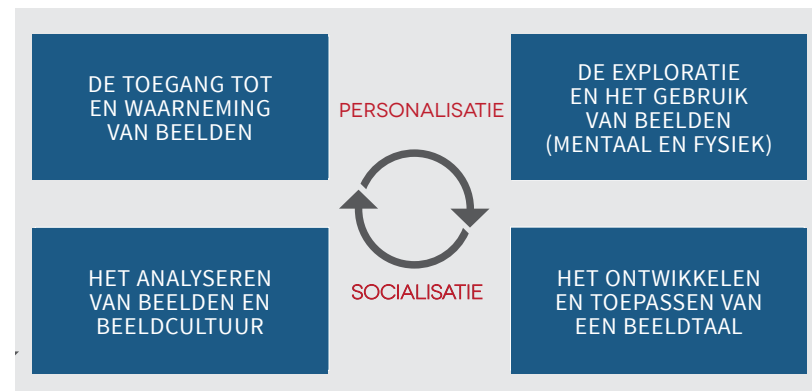
Deelname aan het cultureel leven vraagt een inzicht in de beeldtaal die bij een cultuur of subcultuur hoort. Cultuur kan als een databank van uiteenlopende teksten en beelden gezien worden. Beeldgeletterdheid biedt ons de vaardigheden om deze databank functioneel te hanteren maar ook om te genieten van beelden.

Naast deze evidente verbanden toont het referentiekader ons dat ook de andere Europese sleutelcompetenties, **communicatie in de moedertaal, communicatie in vreemde talen, wiskundige competentie en basiscompetenties op het vlak van exacte wetenschappen en technologie, leercompetentie, sociale en burgerschapscompetentie**, in verband te brengen zijn met beeldgeletterdheid.

Om te beschrijven welke competenties beeldgeletterdheid zoal omvat, werkt het referentiekader beeldgeletterdheid verder op ‘Cultuur in de Spiegel’, een publicatie van Barend van Heusden. Cultuur is volgens hem je geheugen gebruiken om een steeds veranderende werkelijkheid te (her)kennen, er vorm en betekenis aan te geven. Cultuur is dus nooit ‘af’ – het is een voortdurend proces. Het is een persoonlijk proces, maar net zozeer een collectief proces: we delen een collectief geheugen met anderen en geven ook samen met anderen vorm en betekenis aan de wereld (bv. door tradities of een collectieve waardering van artistieke uitingen).

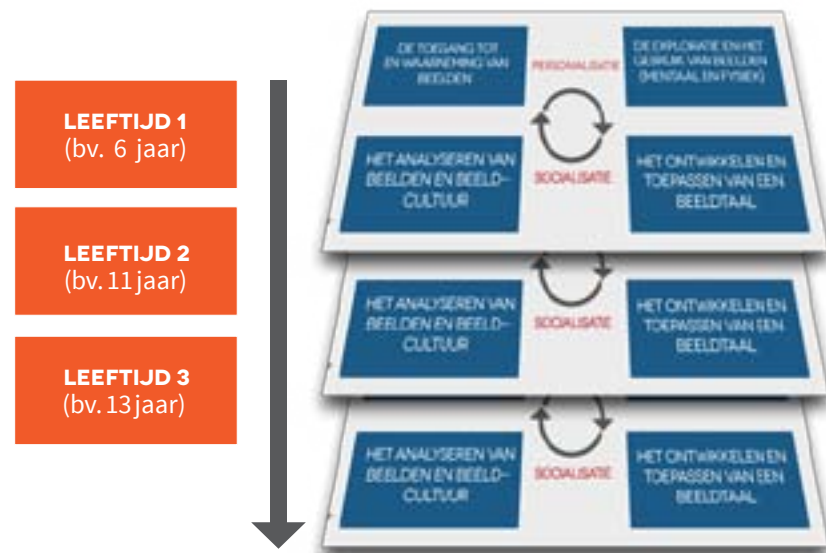
Er zijn vier culturele vaardigheden die we daarvoor gebruiken. We kunnen volgens van Heusden ons geheugen gebruiken om de werkelijkheid waar te nemen, te verbeelden, te conceptualiseren (taal) en te analyseren. Bovendien kunnen we ook reflecteren op hoe we die vaardigheden gebruiken. Is het beeld dat ik waarneem ook het beeld dat jij waarneemt of zien we iets anders? Waarom roept een beeld in verschillende culturen ook mogelijk verschillende emoties op?

Toegepast op beeldgeletterdheid wordt dit:

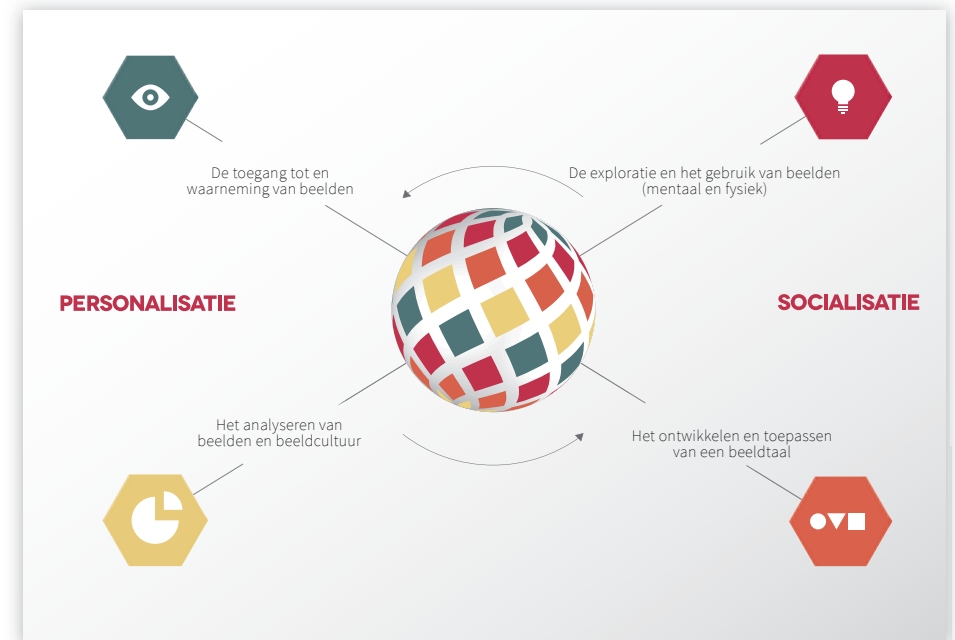

1 Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren (Publicatieblad van de EU, nr. L 394 van 30 december 2006)
2 Idem
3 Idem

De blokken in dit schema zijn clusters van expressieve en reflexieve competenties. Deze competenties zijn gerelateerd aan een sleutelmoment in de ontwikkeling. Een leerling in het basisonderwijs verwerft competenties uit de vier clusters, die bij zijn capaciteiten en behoeftes passen. Een leerling aan het eind van het secundair onderwijs heeft andere capaciteiten en behoeftes. De vier clusters blijven, maar worden anders ingevuld. Deze andere invulling kan betekenen dat de context, autonomie en verantwoordelijkheid aangepast worden, maar ook dat nieuwe doelen worden toegevoegd.

Het referentiekader beeldgeletterdheid geeft per cluster enkele voorbeelden van competenties en voorbeelden van kenmerkend gedrag. We maken elke cluster anschouwelijk door een voorbeeld te geven van een concrete schoolgerelateerde situatie waarbij een deel van de omschreven competenties verworven en aangewend worden. Uiteraard zal ons voorbeeld ook steeds competenties uit andere clusters illustreren.

1. TOEGANG VINDEN TOT EN WAARNEMING VAN BEELDEN

De toegang tot beelden vergt vaak technische vaardigheden, zoals het “bedienen” van een medium, bijvoorbeeld bij het zoeken van specifieke visuele informatie op het internet (surfen, navigeren, ...).

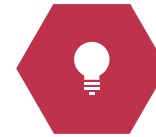
De competenties die de waarneming of het “lezen” van beelden omvatten vallen onder deze cluster. Waarneming is op zich een sensorische activiteit – in vele gevallen zelfs een automatisme. Het waarnemen van een beeld is, net als de toegang hebben tot beelden, geen passieve activiteit. Het houdt ook de (selectieve) keuze in om beelden op te nemen, er aandacht aan te geven, ze (al dan niet) te herkennen en ze op een specifieke manier op te slaan (bv. zich te herinneren). Waarneming heeft dus ook een cognitieve dimensie en kan in die zin verder ontwikkeld worden.

Kennis, vaardigheden en attitudes binnen deze cluster	Enkele concrete voorbeelden van kenmerkend gedrag
De openheid en flexibiliteit tonen om nieuwe beeldinformatie op te nemen	Zich niet stelselmatig en op grond van vooroordelen afsluiten van één specifieke drager van beelden, zoals bv. moderne (media)kunst
Het gericht kunnen kijken naar beelden	Zich oefenen in het aandachtig kijken naar film, met oog voor beeldvoering, genre-elementen, ...
Het bewust kunnen kiezen/selecteren van de beelden die men waarneemt	Het doelgericht selecteren van die nieuwssites die de gewenste informatie bieden
Het kritisch en aandachtig opnemen van beelden	
Het begrijpen en bewustzijn van de selectiviteit van de waargenomen beelden	Begrijpen dat nieuwsberichten in de krant een selectie zijn van nieuws op grond van keuzes van journalisten, redacties en mediabedrijven
Het opbouwen van een beeldend of iconisch geheugen	
Het bewustzijn dat beelden eerste spontane en fysieke reacties (bv. emoties) kunnen uitlokken	

...

Een voorbeeld:

Jasper moet in de les aardrijkskunde van de juf een presentatie maken over vulkanen. Om zijn PowerPointpresentatie te versterken beslist hij om er zowel foto's als een filmpje in te verwerken. Hij gaat op internet eerst op zoek naar afbeeldingen. Als hij de zoekterm 'vulkaan' intikt, krijgt hij een enorm aanbod aan afbeeldingen; mooie prenten, maar ook wetenschappelijke prenten over de werking van de vulkaan en zelfs afbeeldingen van knutselwerkjes van kleuters die een vulkaan willen namaken. Hij kiest zowel voor mooie prenten als voor een paar wetenschappelijke tekeningen. Hij let er evenwel op dat de foto's het juiste formaat hebben om in zijn presentatie te gebruiken. Ze sluiten ook best aan bij de tekst die hij opmaakte. Bovendien moet hij rekening houden met de auteursrechten op de beelden die hij kiest. Bij het zoeken naar een filmpje, schuimt hij verschillende websites af op zoek naar bruikbaar materiaal. Uiteindelijk vindt hij een geschikt filmfragment over een vulkaanuitbarsting; niet te kort, niet te lang en mooi in beeld gebracht. Het integreren van dit beeldmateriaal in de presentatie vergt heel wat kennis en kunde over de verschillende softwareprogramma's en ook de opmerkzaamheid naar gebruik van gepaste en auteursrechtvrije foto's en filmfragmenten.

2. EXPLOREREN EN GEBRUIKEN VAN BEELDEN (MENTAAL EN FYSIEK)

We 'gebruiken' beelden mentaal en fysiek.

Het mentale gebruik van beelden is vooral terug te brengen tot het herkennen en kunnen plaatsen van beelden, gekoppeld aan eerdere waarneming of reeds bestaande kennis. Het gaat ook om de koppeling van het waargenomen beeld aan de eigen visie, de eigen overtuiging, het eigen beeldend vermogen. Nemen we het voorbeeld van een grappige foto die op een sociale netwerksite staat. De waarnemer kan met dit beeld het volgende doen: als het een beeld is dat hij niet wil zien, kan hij het negeren. Is het een beeld dat in de lijn ligt van zijn eigen gevoel voor humor, kan hij overwegen om het te delen. Als het een beeld is dat hij als confronterend ervaart, kan het mentale weerstand of zelfs woede bij hem teweeg brengen. Is het beeld vindingrijk, kan het zijn fantasie prikkelen.

Het mentale gebruik van beelden betekent dat de mogelijkheden van wat waargenomen werd verder worden verkend. Het is een creatieve competentie die verder gaat dan het louter herkennen van beelden. Het omvat bijvoorbeeld ook het fantaseren op basis van beelden.

Het fysieke gebruik van beelden gaat om het gebruiken van beelden op een materiële of digitale drager om een doel te bereiken. Zo kan je bijvoorbeeld een betoog stofferen of illustreren, een boodschap aantrekkelijker maken, een kunstzinnige uitdrukking geven aan een eigen gevoel, beelden bewerken om tot nieuwe beelden te komen, ...

Kennis, vaardigheden en attitudes binnen deze cluster	Enkele concrete voorbeelden van kenmerkend gedrag
Het kunnen koppelen van beelden aan eerder waargenomen beelden	
Het kunnen onderzoeken van de mogelijkheden die beelden geven (artistiek-esthetische mogelijkheden, persuasieve mogelijkheden, enz.)	Nieuwsbeelden kunnen gebruiken om reclame te maken voor een bepaald event
Het kunnen associëren op basis van beelden	Foto's in de krant kunnen gebruiken om zich een beeld te vormen van een vreemde cultuur
Op basis van beelden creatief kunnen denken (fantasie of verbeelding)	
Assumpties kunnen koppelen aan types van beelden	
Een eigen houding tegenover een beeld kunnen innemen	Van een bepaald beeld kunnen genieten / de appreciatie voor een bepaald artistiek beeld uitdrukken
Beelden kunnen kiezen om eigen boodschap of gevoelens uit te drukken	
Het technisch kunnen gebruiken van de drager van het beeld	
Het gericht kunnen omgaan met technieken, materieel en materiaal	Behendig kunnen omgaan met bepaalde collage- of montagetechnieken
Het kunnen creëren / produceren van unieke eigen beelden	
...	

Een voorbeeld:

Daisy, Carmen en Annick, studenten Nederlands en Project Kunstvakken van de Provinciale Hogeschool Limburg, namen deel aan het labo-traject 'Verwoord/verbeeld'. Ze werkten rond 'Sprakeloos', een graphic novel van David Small. Het verhaal van dit boek verwerkten ze in een korte film, om zich de kennis, vaardigheden en attitudes rond de exploratie en het gebruik van beelden eigen te maken. Het resultaat van deze oefening is te zien op <http://www.ingebeeld.be/video/studentenfilm-sprakeloos>.

Vervolgens trokken ze naar het Virga Jessecollege Hasselt. De leerlingen daar hadden 'Sprakeloos' inmiddels ook gelezen. Samen werkten stagiair-leerkrachten en leerlingen aan een tweede film rond 'Sprakeloos'. Ze zochten naar de juiste manier om het verhaal in een film over te brengen. Dat vraagt fantasie, verbeelding, onderzoek naar de mogelijkheden die bewegend beeld ons biedt, ... en ook technisch inzicht. Het resultaat van deze oefening is een korte film, te bekijken op <http://www.ingebeeld.be/video/sprakeloos-leerlingenfilm5>.

3. ONTWIKKELEN EN TOEPASSEN VAN EEN BEELDTAAL

Als beelden inderdaad een taal zijn, wat is dan het vocabularium en de zinsleer van deze taal?

Onder deze cluster valt de kennis over beeldelementen: schaal, dimensie, beweging, kadrering, kleur, licht, schaduw, perspectief, grootte, vorm, balans, harmonie, contrast, locatie, ruimte, overeenkomst, voorgrond, achtergrond, ...

Interpretatie en catalogisering vormen een geheel van cognitieve activiteiten die mensen voortdurend doen en ook moeten doen om de stroom beelden en de vele boodschappen die zij dragen beheersbaar, controleerbaar en werkbaar te houden. Zo zijn mensen voortdurend bezig de voor hen belangrijke beelden van de minder belangrijke beelden te onderscheiden, de realistische beelden van de fictionele beelden, de gemanipuleerde van de niet-gemanipuleerde beelden, ... Het is een voortdurende oefening van het verbinden van beelden aan abstractere mentale concepten. Vandaar dat we hier ook kunnen spreken van het abstraheren of conceptualiseren van beelden.

Het interpreteren, catalogiseren, abstraheren en conceptualiseren van beelden zijn voorwaarden om inzicht te krijgen, niet alleen in één enkel beeld maar vooral in de stroom van beelden en hun samenhang. Het is niets anders dan het leren gebruiken van het vocabularium en de grammatica van de beeldtaal. Een beeldtaal – zoals een moedertaal – veronderstelt uiteraard een gamma aan kennis, vaardigheden en attitudes die mensen al van jongs af beginnen te oefenen en gebruiken. Zo wijst onderzoek bijvoorbeeld uit dat kinderen al snel een basisbegrip hebben van de beeldtaal die op televisie wordt gebruikt: ze zien de conventies in beeldredactie en –montage (bv. onderscheid tussen begingeneriek en het eigenlijke verhaal), begrijpen dat een zoom naar een close-up niet betekent dat iemand groter wordt, dat het onderbreken van een beeld van een persoon niet betekent dat deze persoon verdwijnt, ... Naarmate kinderen opgroeien gaat deze competentieontwikkeling steeds verder en worden de gebruikte categorieën en labels verder verfijnd en uitgebreid. Zo wordt men steeds beter in het “lezen” van genres en stijlen, beeldcompositie, narratieve elementen, enz. Dit legt de basis voor een meer analytische blik op beelden.

Een specifieke competentie die hier belangrijk is, is het kennen van de principes van representatie, meer bepaald het kunnen onderscheiden van realiteit en feit versus fictionele representatie. De kennis en vaardigheid die nodig zijn om dat onderscheid te maken worden doorgaans sterker naarmate mensen ouder worden. Tegelijk wordt een dergelijk onderscheid ook bemoeilijkt door een aantal veranderingen in de media zelf ('product placement', 'infotainment', sponsoring, ...) die het voorheen heldere onderscheid tussen feitelijke en andere informatie vertroebelen.

Kennis, vaardigheden en attitudes binnen deze cluster	Enkele concrete voorbeelden van kenmerkend gedrag
Kennis hebben van de kenmerken van een genre of stijl	een arthouse-film kunnen onderscheiden van een commerciële mainstream film
Het kunnen herkennen van een genre of stijl	Het kunnen toewijzen van een artistiek beeld aan een bepaalde historische periode
Het kunnen benoemen van een genre of stijl	Een satirisch beeld of cartoon in de krant kunnen onderscheiden van een nieuwsbeeld
Het kunnen onderscheiden van fictie en non-fictie	...

Een voorbeeld:

Juf Sihame wil de kinderen in haar klas iets bijleren over bepaalde waarden in onze samenleving. Ze gebruikt hiervoor een DVD met afleveringen van Mega Mindy aangezien haar leerlingen hier thuis graag naar kijken. Om het onrecht te bestrijden verandert het hoofdpersonage Mieke Fonkel in Mega Mindy. De serie zit vol 'special effects'. Zo kan Mega Mindy van plaats veranderen of kan ze sneller gaan of bewegen dan andere personen. Op deze manier wordt de typering van goed en kwaad voor de leerlingen in de klas duidelijk, maar leren ze ook begrijpen dat die speciale effecten aangeven dat Mega Mindy dezelfde persoon is als Mieke Fonkel, maar die zij snel van gedaante kan veranderen en dan over superkrachten beschikt. Ze hebben dus naast een basis aan normenbesef ook geleerd om verschillende beeldtechnieken te lezen.

4. ANALYSEREN VAN BEELDEN EN BEELDCULTUUR

Een vierde cluster van kennis, vaardigheden en attitudes houdt verband met het analyseren van beelden. Analyse gaat een stap verder dan het labelen, benoemen en interpreteren van beelden. Het betekent hier (1) het kunnen ontleden en identificeren van de onderliggende principes van beelden, beeldtaal en beeldcultuur, en (2) het verlenen van een individuele en collectieve betekenis aan beelden.

Om de onderliggende principes van een beeld te begrijpen moeten leerlingen de context van deze beelden kennen. Contextelementen zijn bijvoorbeeld de motieven van de maker van het beeld. In die optiek moet een goede analyse van beelden tot het besef leiden dat bv. een kunstenaar andere motieven heeft om een beeld te maken en te gebruiken dan een commercieel bedrijf.

Op basis van de identificatie van de onderliggende principes van beelden moeten leerlingen ook in staat zijn de betekenis van beelden in te zien en aan beelden betekenis toe te kennen (ook wel: de semantiek van het beeld). Dit omvat competenties zoals het historisch besef van de waarde en betekenis van beelden (bv. iconische beelden zoals Ché Guevara en de opwaaiende jurk van Marilyn Monroe), het uitdrukken en onderbouwen van de eigen voorkeur en waardering van een beeld(taal), inzicht hebben in de sociale conventies en symbolische waarde van beelden (bv. bij vlagverbranding), het kunnen evalueren van beelden volgens verschillende modellen en structuren (bv. volgens esthetische kwaliteit, volgens ethische normen, enz.).

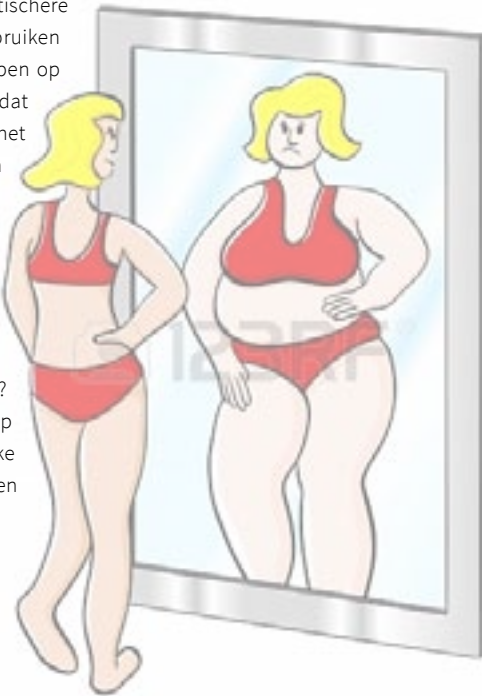
Kennis, vaardigheden en attitudes binnen deze cluster	Enkele concrete voorbeelden van kenmerkend gedrag
De symbolische waarde van een beeld in een bepaald historisch kader kunnen plaatsen	
Het kunnen onderbouwen van de eigen esthetische voorkeuren	Kunnen beargumenteren waarom men een voorkeur/afkeur heeft voor een bepaalde stroming in de beeldende kunst
Het kunnen begrijpen van culturele codes en intertekstualiteit in beelden	

...

Een voorbeeld:

Vrouwen worden vanaf jonge leeftijd willens nillens geconfronteerd met het gangbare schoonheidsideaal. Jonge meisjes wordt een beeld opgedrongen van de perfecte, grote en slanke vrouw via verschillende media zoals foto's van modellen in tijdschriften, filmsterren op het witte doek en vrouwelijke hoofdspelers in reclamespots. Het zelfbeeld van meisjes wordt hierdoor zodanig bepaald dat zij hun eigen uiterlijk en dat van anderen beoordelen volgens het normenpatroon achter de beelden waarmee zij overspoeld worden. Omdat in verschillende klassen een aantal meisjes en jongens gepest worden omdat ze een maatje meer hebben, beslist Christophe in zijn lessen zedenleer stil te staan bij dit thema. Hij confronteert zijn leerlingen met het schoonheidsideaal. Hij vraagt de jongens en meisjes in de klas wat zij denken over hun beeld van fysieke schoonheid. Daarna confronteert hij hen met beeldmateriaal en vraagt hen na te denken over gelijkenissen/verschillen tussen wat zij als mooi bestempelen en de gangbare beelden.

Een merk als Dove kiest ervoor om realistischere modellen voor hun reclamecampagnes te gebruiken en wil hiermee een statement maken. Zij hopen op die manier het grote publiek aan te spreken dat voor de meerderheid niet beantwoordt aan het gangbare schoonheidsideaal. Op basis van dit beeldmateriaal organiseert de leerkracht een groepsgesprek dat de leerlingen moet aanzetten tot reflectie over normen over fysieke schoonheid en hun relatie tot de beelden waarmee zij dag in dag uit worden geconfronteerd: in welke mate bepalen de verschillende media mijn schoonheidsideaal? In hoeverre beoordeel ik mijzelf en anderen op basis van deze schoonheidsnormen? Op welke manier is het schoonheidsideaal verbonden met tijd en plaats?, enzovoort.

Socialisatie en personalisatie

Twee processen doorkruisen de vier clusters van beeldgeletterde kennis, vaardigheden en attitudes:

Personalisatie is het zich eigen maken van informatie en media.

Socialisatie is het vinden van een plaats in de samenleving door sociale interactie en het intermenselijk en intercultureel uitwisselen van informatie (zowel on-als offline).

Socialisatie en personalisatie zijn onlosmakelijk met mekaar verbonden. Het personaliseren van informatie impliceert tevens een sociale interactie en intermenselijke, culturele uitwisseling (zowel on- als offline). Beide processen lopen door mekaar, doorkruisen en beïnvloeden evenredig hoe we omgaan met informatie en wie we zijn.

Een voorbeeld:

Lena is 9 jaar. Ze mag van meester Jan een spreekbeurt geven over haar hobby, paarden. Op aanraden van een vriendin die net als zij helemaal dol is op paarden, bezoekt ze een forum over pony's. Via de vele vragen die ze op het forum stelt, krijgt ze advies en informatie van anderen die al veel meer weten over paarden dan zij. Vooral één bepaald meisje op het forum weet heel erg veel over paardenverzorging en heeft hierover apart nog een blog gemaakt. Lena volgt de blog nauwgezet zodat ze steeds op de hoogte kan blijven van alle weetjes en goede raad. Door haar opdracht voor school heeft Lena dus een forum en blog ontdekt en een heel leerproces doorlopen: ze heeft haar kennis over paarden uitgebreid, een probleem opgelost, anderen ontmoet die haar geholpen hebben. Op deze manier werden haar competenties versterkt en deed ze aan sociale netwerking en culturele uitwisseling.

